

Analiza źródeł finansowania, tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych na wsi.

Opracowanie:

Nidzicka Fundacja Rozwoju „NIDA”

Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Europa inwestująca w obszary wiejskie.
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi 4- LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007- 2013
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

I. Prawne formy przedsiębiorstw społecznych w Polsce

I.1 Spółdzielnie socjalne

W Polsce zarejestrowanych jest ok. 250 - 300 podmiotów działających w formie spółdzielni socjalnej. Najczęściej podejmowana działalność opiera się na prostych usługach, co wynika z umiejętności członków spółdzielni, a niestety nie z potrzeb rynku. Potencjał merytoryczny i doświadczenia w prowadzeniu biznesu stawiają uczestników tworzenia spółdzielni na trudnej pozycji startowej. Na pierwszy rzut oka jednak ta forma wydaje się być uprzywilejowana jeżeli chodzi o możliwości dostępu do kapitału na start. Środki udostępniane z Funduszu Pracy lub w ramach dotacji PO Kl 7.2.2 i PO Kl 6.2 dają kapitał początkowy i możliwości inwestowania na etapie tworzenia podmiotu. Ograniczenia w zabezpieczaniu pobieranych środków i preferowanie przez Urzędy Pracy zabezpieczenia w formie poręczenia osoby fizycznej niejednokrotnie odbiera możliwość skorzystania z tej formy wsparcia.

Pomimo faktu, że Spółdzielnia Socjalna jest osobą prawną zarejestrowaną w KRS i prowadzącą pełną księgowość, o braku możliwości finansowania w fazie rozwoju decyduje fakt, że prowadząc działalność, która finansowo ma znamiona działalności gospodarczej, spółdzielnia realizująca cele społeczne przedsiębiorcą nie jest i zgodnie z art.8.1 ustawy o spółdzielniach socjalnych z dnia 27.04.2006 r. prowadzona przez spółdzielnię socjalną działalność zarobkowa działalnością gospodarczą nie jest.

Organ w postaci Rady Nadzorczej, która mogłaby w oczach banków stanowić gwarancję biznesowego reżimu, tworzony jest tylko powyżej 15 członków spółdzielni, a fakt przekazywania na cele inwestycyjne najczęściej max 20% zysków dodatkowo stawia spółdzielnię socjalną po stronie dziwnych twórców trudnych do pomierzenia wskaźnikami ekonomicznymi.

Dokumenty potwierdzające stan prawny:

- Statut
- Wpis do KRS

Zarząd jednoosobowy, brak Rady Nadzorczej do 15 członków, pełna księgowość.

I.2 Organizacje pozarządowe

Z badań Stowarzyszenia Klon/Jawor wynika, że w Polsce aktywnie działa około 60 000 organizacji pozarządowych. Ich działalność obejmuje wszystkie dziedziny życia. Najczęstszym wskazywanym obszarem zainteresowania są: sport, turystyka, rekreacja, hobby (39,1%), kultura i sztuka(12,7%) edukacja i wychowanie (10,3%), usługi socjalne i pomoc społeczna (9,9%) oraz ochrona zdrowia (8%). Niewątpliwie sektor pozarządowy, który w ostatnich latach ma możliwość znacznego aplikowania o środki unijne walczy o swoje miejsce na rynku i uznanie. Jednak przeskoczenie z pozycji zarejestrowanego podmiotu do pozycji firmy, która może pochwalić się obrotami finansowymi prostą sprawą nie jest. W przypadku ok. 50% NGO'ów wielkość budżetu nie przekracza 10 tys. złotych rocznie. Działalność na tak niskim poziomie możliwości finansowych nie rozwija ani umiejętności zarządzania finansami i planowania finansowego, i nie pozwala na stworzenie stałego zespołu. Tylko jedna czwarta organizacji (25,9%) zatrudnia personel, przy czym w większości z nich jest to mniej niż 5 osób.

Większość organizacji pozarządowych rozpoczyna swoją działalność z potrzeby rozwiązania jakiegoś problemu społecznego; organizacje działają dla dobra beneficjentów, nie są nastawione na zysk co znowu powoduje, że przy tak prowadzonej działalności pomimo posiadania organów kontrolnych i możliwości prowadzenia działalności gospodarczej organizacje pozarządowe to kolejne podmioty niezrozumiałe dla sektora finansowego. Organizacje pozarządowe najczęściej sięgają po kredyty i pożyczki w sytuacjach zagrożenia płynności finansowej co najczęściej wynika z nieznajomości rynku finansowego i zbyt małego zysku by pokryć koszty odsetek. Promocja funduszy strukturalnych i pokazywanie możliwości finansowania realizacji zadań wpisanych w cele statutowe powoduje jednak zwiększanie zainteresowania pozyskiwaniem środków UE, a jednocześnie wzrasta zapotrzebowanie na kredytowanie i pożyczki.

Dokumenty potwierdzające stan prawny:

- Statut
- Wpis do KRS

Zarząd, rada, komisja rewizyjna , może prowadzić działalność gospodarczą, lub/i odpłatną statutową, pełna księgowość.

I.3. Spółki prawa handlowego

Przedsiębiorstwa społeczne są tworzone w formie spółki prawa handlowego w sytuacji, gdy założyciele, najczęściej organizacje pozarządowe mają konkretny plan ekonomiczny, zdobyte częściowo środki finansowe i pomysł, który wymaga znacznego dofinansowania w fazie rozwoju. Jednak wynikające ze statutów nakładanie się celów społecznych na cele ekonomiczne i dzielenie zysku w sposób odmienny od typowej działalności biznesowej powoduje, że nieznaną specyfikę takich firm przez instytucje finansowe utrudnia ocenę ryzyka i potencjału PES.

Dokumenty potwierdzające stan prawny:

- Statut
- Wpis do KRS

Zarząd, Rada Nadzorcza, prowadzi działalność gospodarczą zyski w części przeznaczają na cele społeczne, pełna księgowość.

II. Określenie podstawowych kryteriów definiujących przedsiębiorstwa społeczne (PS) dla potrzeb korzystania przez PS z instrumentów finansowych

Kryteria społeczne

I. Realizacja celów społecznie użytecznych

Przedsiębiorstwo społeczne powinno w świetle tego kryterium realizować **zadania pożytku publicznego** określone w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹.

W przypadku spółdzielni socjalnych i organizacji pozarządowych z regulacji ustawowych wynika to, że podmioty te powołane są do realizowania celów społecznie użytecznych, albo precyzyjniej rzecz nazywając, do realizacji zadań pożytku publicznego. W przypadku spółek z ograniczoną odpowiedzialnością tak nie jest, bo są one – zgodnie z kodeksem spółek handlowych - podmiotami powołanymi dla celów komercyjnych². Prawo jednak nie zakazuje tworzenia spółek non-profit, czyli takich, które realizują działalność pożytku publicznego.

---

¹ - ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.)

² - ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94 poz. 1037 z późn. zm.)

Podstawą do oceny tego, czy mamy do czynienia ze spółką realizującą cele społecznie użyteczne jest statut spółki, w którym określone są cele działania i przeznaczenie wypracowywanego zysku.

II. prowadzenie działalności, której celem nie jest zysk sam w sobie, a więc w której zysk nie jest dzielony pomiędzy udziałowców/członków/pracowników przedsiębiorstwa, a stanowi przede wszystkim źródło finansowania celów społecznie użytecznych.

To kryterium stosunkowo łatwo zoperacjonalizować w stosunku do spółdzielni socjalnych i organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji), gdyż w ich przypadku obowiązujące prawo nakłada na te podmioty obowiązek przeznaczania całości wypracowanego dochodu (z pewnymi niewielkimi odstępstwami w przypadku spółdzielni socjalnych) na cele społecznie użyteczne³. Tej gwarancji ustawowej nie ma w przypadku spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, w tym przypadku decydują odpowiednie zapisy statutu spółki.

III. Zatrudnianie osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych społeczną marginalizacją

Przedsiębiorstwa społeczne powinny zatrudniać te osoby, w przypadku których są w stanie wykazać ich trudną sytuację, w zależności od warunków otoczenia, przede wszystkim ograniczone możliwości samodzielnego znalezienia zatrudnienia.

Spełnianie tego kryterium jest ustawowo gwarantowane jedynie w przypadku spółdzielni socjalnych, w przypadku spółek i organizacji pozarządowych żadnych wymogów ustawowych w tym zakresie nie ma, trudniej jest więc zweryfikować to kryterium. Podstawą do tego mogą być sprawozdania z działalności i informacje dotyczące zatrudnienia w przedsiębiorstwie.

Kryteria ekonomiczne:

I. Kryterium posiadania osobowości prawnej, czyli pełnej zdolności do zaciągania zobowiązań

II. Formalne możliwości spłacania zobowiązań zwrotnych

III. współpraca i/lub obsługa przedsiębiorstwa społecznego przez wyspecjalizowane ośrodki wsparcia czy też firmy świadczące usługi doradztwa biznesowego.

---

³ - ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. Nr 94, poz. 651), ustawa prawo o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 r. (Dz. U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 z późn. zm.) ustawa o fundacjach z dnia 6 kwietnia 1984 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 46, poz. 203)

- IV. Posiadanie biznesplanu
- V. Posiadanie doświadczonej kadry menedżerskiej i procedur zarządzania przedsiębiorstwem
- VI. Dotychczasowa historia kredytowa/pożyczkowa/doręczeniowa czyli wcześniej uzyskane wsparcie zwrotne i jego spłata przez przedsiębiorstwo.

Kryterium	Źródła weryfikacji
Kryteria wyróżniające przedsiębiorstwo społeczne	
Posiadanie osobowości prawnej	Wyciąg z Krajowego Rejestru Sądowego, dodatkowo: zaświadczenie o nadaniu REGON i NIP
Prowadzenie działalności gospodarczej	Wyciąg z rejestru przedsiębiorców KRS, dodatkowo: sprawozdanie z działalności, bilans i rachunek wyników
Formalne możliwości spłaty zaciągniętych zobowiązań zwrotnych	Cel przeznaczenia wparcia zwrotnego i źródła jego spłaty (określone np. we wniosku o pożyczkę czy poręczenie)
Realizacja zadań pożytku publicznego	Wyciąg z KRS, statut, sprawozdanie z działalności
Przeznaczanie zysku na cele statutowe	Wyciąg z KRS, statut, sprawozdanie z działalności, bilans i rachunek wyników
Zatrudnianie osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym	Sprawozdanie z działalności, informacje dotyczące zatrudnienia (określone np. we

	wniosku o kredyt, pożyczkę czy poręczenie)
Kryteria dodatkowe – ułatwiające pozyskanie i spłatę zobowiązania	
Prowadzenie działalności na trudnym obszarze	Sprawozdanie z działalności
Gwarancje publiczne	Informacje o udzielonych gwarancjach (np. we wniosku o kredyt, pożyczkę czy poręczenie)
Opieka profesjonalnej firmy czy też ośrodka wsparcia	Informacje o współpracy z firmą lub ośrodkiem wsparcia (np. we wniosku o pożyczkę czy poręczenie)
Posiadanie biznesplanu	Biznesplan może być załącznikiem do wniosku o pożyczkę czy też poręczenie
Posiadanie profesjonalnego menedżera i procedur zarządzania	CV menedżera, informacje dotyczące procedur zarządzania (np. we wniosku o kredyt, pożyczkę czy poręczenie)
Dotychczasowa historia kredytowa/pożyczkowa/doręczeniowa czyli wcześniej uzyskane wsparcie zwrotne i jego spłata przez przedsiębiorstwo	Informacje o dotychczasowym wsparciu i jego spłacie, zaświadczenia z instytucji finansujących (np. we wniosku o pożyczkę, poręczenie)

III. Źródła i możliwości finansowania tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych (PS) ze środków budżetowych

- 1. PO KL 7.2.2 – program wspierania przedsiębiorstw społecznych w fazie tworzenia i rozwoju poprzez ośrodki wspierania ekonomii społecznej (OWES). Usługi : doradcze, informacyjne, szkoleniowe, promocja, tworzenie partnerstw lokalnych na rzecz ekonomii społecznej. Dotacje na tworzenie spółdzielni socjalnych w kwocie podstawowej 20. 000 zł na członka założyciela spółdzielni socjalnej o statusie zgodnie z ustawą o spółdzielniach socjalnych (długotrwale bezrobotny, niepełnosprawny, uzależniony od narkotyków/alkoholu, bezdomny). Dysponent środków w regionie: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Olsztynie za pośrednictwem czterech OWES oraz operatora w zakresie przyznawania dotacji. (www.efs.warmia.mazury.pl)**
- 2. PO KL 7.2.1 – programy z zakresu integracji społecznej, promocja ekonomii społecznej , interwencje w środowisku osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Projekty konkursowe. Dysponent środków w regionie: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Olsztynie. (www.efs.warmia.mazury.pl)**
- 3. PO KL 6.2 – program wspierania tworzenia własnych przedsiębiorstw przez (w szczególności) osoby bezrobotne oraz tworzenia spółdzielni socjalnych. Dotacje do 40.000 zł, (także na tworzenie spółdzielni socjalnych w kwotach 20.000 zł na członka – założyciela o statusie zgodnym z ustawą o spółdzielniach socjalnych), pożyczki, szkolenia i doradztwo. Dysponent środków: Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie poprzez wybranych w konkursie operatorów w subregionach. (www.efs.warmia.mazury.pl)**
- 4. PO FIO (IV Priorytet) – program dotacji na inicjatywy w zakresie ekonomii społecznej dla organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ustawy o wolontariacie i organizacjach pożytku publicznego. Konkurs coroczny, dotacje do 300.000 zł . Możliwość**

realizacji projektów jednorocznych i dwuletnich. Dysponent środków – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. (www.pozytek.gov.pl)

5. PO KL 5.4.2 – Dobre rządzenie – rozwijanie inicjatyw w zakresie partnerstwa samorządu i organizacji społecznych w celu aktywizacji społecznej i wspierania społecznych inicjatyw. Dysponent środków – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. (www.kapitalludzki.gov.pl)

6. PO KL 1.19, PO KL 1.46 – projekty systemowe w zakresie tworzenia nowych mechanizmów wspierania ekonomii społecznej oraz utworzenia sieci CES (Centra Ekonomii Społecznej) (www.crzl.gov.pl)

7. PROW LEADER – „małe projekty” – realizacja inicjatyw lokalnych z możliwością projektów w zakresie ekonomii społecznej (rozwijanie idei wolontariatu pracowniczego, partnerstwa lokalne na rzecz ekonomii społecznej, inicjatywy w zakresie tworzenia warunków dla rozwoju organizacji pozarządowych, ekonomizacja działań organizacji pozarządowych)(www.lgdbmk.pl)

8. Fundusze szwajcarskie. W ramach programu funkcjonują dwa podstawowe fundusze: Fundusz Partnerski – rozwijanie i tworzenie partnerstw pomiędzy partnerami – jednostkami samorządu lokalnego i regionalnego oraz organizacji społecznych szwajcarskich i polskich, Fundusz dla organizacji pozarządowych – wsparcie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce (www.swissgrant.pl)

9. PO Rozwój Polski Wschodniej- w ramach programu mogą być realizowane projekty podnoszące atrakcyjność gospodarczą, inwestycyjną, turystyczną regionu (www.polskawschodnia.gov.pl)

10. RPO Warmia i Mazury . Celem programu jest wzrost konkurencyjności gospodarki regionu warmińsko – mazurskiego oraz poprawa jakości powiązań sieciowych. (www.rpo.warmia.mazury.pl)

11. Pilotaż programu pożyczkowego – pożyczki dla podmiotów ekonomii społecznej , program będzie uruchomiony zgodnie z harmonogramem jesienią 2012 roku. (www.bgk.com.pl)

12. Programy współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi na podstawie ustawy o organizacjach pożytku publicznego i o wolontariacie (strony internetowe samorządów lokalnych, starostw, www.wrota.warmia.mazury.pl)

13. Fundacja Wspomagania Wsi – projekty wspieranie rozwoju obszarów wiejskich w formie pożyczek na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, granty dla organizacji pozarządowych z zakresu rozwoju wsi (www.fww.org.pl)

14. Polsko – Amerykańska Fundacja Wolności – programy grantowe dla organizacji pozarządowych oraz szkół za pośrednictwem wybranych krajowych operatorów (www.pafw.pl)

15. Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce – programy wspierania inicjatyw lokalnych, regranting dla organizacji pozarządowych w ramach Programu „Działaj Lokalnie”, promocja filantropii, społecznego zaangażowania biznesu, projekty współpracy samorządów i organizacji pozarządowych (www.filantropia.org.pl)

16. Europejski Fundusz rozwoju Wsi Polskiej – programy wspierania infrastruktury technicznej i społecznej na wsi, wspieranie rozwoju

wiejskiej przedsiębiorczości w formie pożyczek i grantów
(www.efrwp.pl)

17. Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga – wspieranie działań i dotacje na rzecz budowania dobra publicznego i rozwoju lokalnego
(www.kronenberg.org.pl)

18. Fundacja Inicjatyw Społeczno – Ekonomicznych – wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i wzrostu zatrudnienia, promocja ekonomii społecznej, organizacja ko kursu na najlepsze przedsiębiorstwo społeczne (www.fise.org.pl)

19. Centrum Wolontariatu – organizowanie i koordynacja pracy wolontariuszy na rzecz działań społecznych (www.wolontariat.org.pl)

20. Fundacja Edukacji dla Demokracji – wspieranie rozwoju lokalnego oraz wymiany doświadczeń pomiędzy polskimi i zagranicznymi organizacjami (kraje wschodniej Europy i Azji) w ramach konkursu grantowego – Przemiany w Regionie (RITA) (www.edudemo.org.pl)

21. Forum Odpowiedzialnego Biznesu – promocja społecznego zaangażowania firm, programy społecznej odpowiedzialności biznesu, wolontariat pracowniczy (www.fob.org.pl)

22. Fundacja im. Stefana Batorego – programy wspierania działań organizacji pozarządowych, granty i szkolenia dla ngo , debaty publiczne, monitoring wyborów lokalnych, projekty współpracy międzynarodowej(www.batory.org.pl)

23. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej – programy rozwoju lokalnego, partnerstwo organizacji pozarządowych i samorządów lokalnych, partycypacja społeczna (www.frdl.org.pl)
24. Fundacja Rozwoju społeczeństwa Obywatelskiego – wspieranie działań społecznych, wsparcie w formie szkoleń, konsultacji, doradztwa, publikacji (www.frso.pl)
25. Fundacja im. Roberta Schumana – promowanie idei integracji europejskiej, promowanie wartości demokratycznych i obywatelskich, dzielenie się doświadczeniami z zakresu transformacji gospodarczej, społecznej, (www.schuman.pl)
26. Nidzicka Fundacja Rozwoju NIDA – programy pożyczkowe dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz organizacji pozarządowych, poręczenia kredytowe dla mśp, szkolenia i doradztwo z zakresu ekonomii społecznej (www.nida.pl)
27. Działdowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. – programy pożyczkowe i poręczenia dla mśp, poręczenia dla spółdzielni socjalnych, szkolenia i doradztwo biznesowe (www.darsa.pl)
28. Nidzicki Fundusz Lokalny – program grantowy dla organizacji pozarządowych i grup nieformalnych na inicjatywy lokalne „Działaj Lokalnie” (www.funduszlokalny.nidzica.org.pl)

IV. Podstawowe kryteria i warunki dostępu do wybranych źródeł finansowania tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych

Źródła finansowania	Podstawowe kryteria i warunki dostępu
Programy PO KL (7.2.2, 7.2.1, 6.2, 5.4.2,	Wpis do KRS, doświadczenia, potencjał organizacyjny i finansowy, dowolna forma prawna (dotacje na realizację zadań, dotacje na założenie spółdzielni socjalnej)
PROW LEADER	Wpis do KRS, dowolna forma prawna, posiadanie własnych zasobów stosownie do wielkości dotacji, środki na prefinansowanie działań projektowych
RPO W i M	Wpis do KRS, potencjał organizacyjny, kadrowy i finansowy, doświadczenie
PO FIO	Wpis do KRS, program dla ngo oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ustawy o opp i o wolontariacie, posiadanie doświadczenia oraz potencjału organizacyjnego, wymagany wkład własny w zależności od kwoty dotacji, dotacje do 300.000 zł

<p>Fundacje finansowane ze środków pozabudżetowych (FWW, Fundacja im. L.Kronenberga, Fundacja im. S.Batorego, FED, PFDiM, FRSO, ARF, NFL, FRDL. FISE, PAFW)</p>	<p>Wpis do KRS, dla ngo, za wyjątkiem dotacji w ramach regrantingu w programie „Działaj Lokalnie” (NFL- ARF)</p>
<p>Fundusze szwajcarskie</p>	<p>Wpis do KRS, program dla ngo z wyłączeniem fundacji, których założycielami są jednostki samorządu terytorialnego oraz biznes, potencjał organizacyjny, doświadczenia, wkład własny w zależności od wyboru ścieżki (małe granty – 50.000 franków szwajcarskich, duże granty – 250.000 franków szwajcarskich)</p>
<p>Programy współpracy samorządu z ngo na podstawie ustawy o wolontariacie i opp</p>	<p>Wpis do KRS, poprawne rozliczenia z poprzednich dotacji, dla ngo oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ustawy o opp i o wolontariacie</p>

V. Bibliografia, źródła informacji

Analiza możliwości finansowania podmiotów ekonomii społecznej w Polsce, I. Herbst, Bank DnB NORD Polska S.A., Warszawa 2008

Ekonomia społeczna a rozwój, J.Hausner, teksty Ekonomia społeczna 12/2008, FISE, Warszawa 2008

Finansowanie zwrotne instytucji ekonomii społecznej w Polsce, A.

Królikowska, teksty w Ekonomia Społeczna 19/2006, FISE, Warszawa 2006

Polityka społeczna wobec sektora ekonomii społecznej, C. Miżejewski, teksty w Ekonomia Społeczna 21/2006, FISE, Warszawa 2006

Polski model ekonomii społecznej. Rekomendacje dla rozwoju, praca zbiorowa pod red. J.J. Wygnańskiego, FISE, Warszawa 2008

Przedsiębiorstwo społeczne. Antologia wybranych tekstów. Jan Jakub Wygnański, FISE, Warszawa 2008

Przedsiębiorstwa społeczne na wsi – tworzenie, zakładanie i rozwój, K.Margol, B.Bąkowska, NIDA, Nidzica, 2010

Przedsiębiorstwa społeczne – tezy do dyskusji, P. Frączak, FRISO, Warszawa 2007

Rozwój przedsiębiorstw ekonomii społecznej (PES). Metody wsparcia, A.Forin. M. Misztak - Kowalska teksty w Ekonomia społeczna 29/2006, Fise, Warszawa 2006

Uwarunkowania finansowe przedsiębiorczości społecznej w Polsce. A.Mazgaj, J.Paluch, J. Józefiak, T. Tylek, Kraków 2007

Wolontariat pracowniczy w Polsce. Przewodnik dla biznesu, CSRInfo, Warszawa 2011

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. Nr 94, poz. 651), ustawa prawo o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 r. (Dz. U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 z późn. zm.)

ustawa o fundacjach z dnia 6 kwietnia 1984 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 46, poz. 203)

Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym z dnia 20 sierpnia 1997 r. (Dz. U. Nr 121, poz. 769 z późn. zm), ustawa przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym z dnia 20 sierpnia 1997 r. (Dz. U. Nr 121, poz. 770 z późn. zm.)

Analiza stron internetowych

Badania i doświadczenia własne

Raporty Forum Odpowiedzialnego Biznesu